

ontworpen onder streng toezicht van den onderzoeker, alles duidelijk kan maken, wat de laatste is te weten gekomen, en dat de lezer met één oogopslag ziet, wat bedoeld is. Reproducties van fotografieën naar het mikroskopisch praeparaat kunnen wel eens slagen, maar zijn toch al te vaak geheel of in onderdeelen onduidelijk.

Aan den anderen kant moet het van het hart, dat de wijze van literatuur-opgaven mij nog steeds niet heeft kunnen bevredigen. Het zoeken, of liever het vinden, is wel iets gemakkelijker gemaakt door de namen der schrijvers met vette letter te drukken, maar andere vroeger geuite bezwaren blijven bestaan. En toch zijn de vele herhalingen in de titels en de al te ver doorgezette splitsing gemakkelijk genoeg te vermijden.

Waar ik bij vorige uitgaven BRAUN's boek niettemin warm aanbeval, daar geldt dit a fortiori van den thans verschenen vijfden druk.

G. C. J. VOSMAER.

TH. RUMPF, *Die Behandlung der Herz- und Gefäßkrankheiten mit oszillierenden Strömen*. Mit 4 Abbildungen im Text und 4 Tafeln. Jena, GUSTAV FISCHER, 1915. 190 bldz., Prijs 7.50 mark.

Alhoewel men volgens den titel zou verwachten vooral in de geheimen van de electrotherapie der hartziekten te worden ingewijd, blijkt de inhoud der monografie van RUMPF eenigszins anders te zijn samengesteld. Slechts een klein derde deel van het geheel handelt over oscilleerende stroomen en alles wat daarbij behoort; de rest van het boekwerk wordt in beslag genomen door opmerkingen omtrent diagnose en behandeling der vaatziekten, alsmede door een opsomming van een aantal ziektegeschiedenissen. Een bespreking dezer laatste hoofdstukken kan gerust achterwege blijven; het is nòch visch, nòch vleesch. Voor den nieuweling op het terrein der hartziekten zal de weg in dezen geneeskundigen doolhof moeilijk zijn te vinden; de klinikus met ervaring daarentegen moet zich wel afvragen, waartoe deze slappe nabootsing van een specialistisch handboek eigenlijk dient. De ziektegeschiedenissen zijn met ijver samengesteld; daar echter gelijktijdig met electrotherapie dikwerf ook andere geneesmiddelen zijn toegediend en de zieken de voordeelen van rustige bedligging, doelmatige voeding en verpleging hebben genoten, zal de kritische geest wel weten, welke waarde aan de medegedeelde uitkomsten der behandeling met oscilleerende stroomen te hechten. Wat nu deze behandeling zelve betreft, zij dient vooral om de „Leistungsfähigkeit” van het hart op hetzelfde peil te houden, haar zoo mogelijk te verhoogen. Na een bespreking van het instrumentarium zegt RUMPF, dat met en door de behande-

het volgende is te bereiken: 1°. diepere ademhaling, die echter niet sneller wordt; 2°. somwijlen geringe bradycardie; 3°. tijdelijke verhooging van den systolischen bloeddruk en 4°. soms een lichte stijging der lichaamstemperatuur. Bij Röntgenonderzoek zou tevens blijken, dat op den duur de hartschaduw kleiner is geworden, dat het middenrif beter beweegt en dat de grenzen der hartfiguur duidelijker worden. Als tegenaanwijzingen voor deze specifieke behandeling laat RUMPF schrompelnier, het bestaan van oedemen en sterke compensatiestoornissen gelden. Het gaat echter niet aan, den inhoud van dit boekwerk in korte trekken weer te geven; wie zich na de voorafgaande opmerkingen tot deze monografie voelt aangetrokken, hem zij de lezing ten zeerste aanbevolen.

P. H. ENTHOVEN.

JOHAN VAN ROOJEN, *Phagocytose en immuniteit*. Akademisch proefschrift, Amsterdam, 1915.

Doel van het proefschrift was proefondervindelijk uit te maken of de phagocyten (in het bijzonder de mikrophagen) na immunisatie beter ziektemakende kiemen konden verteren dan daarvoor. Schrijver plaatst zich op het Fransche standpunt, dat de immuniteit toeschrijft aan intracellulaire digestie der bakteriën, welke door de werking der lichaamsvochten wordt bevorderd, in tegenstelling met de theorie, welke vooral van Duitsche zijde wordt verdedigd, dat tot de immuniteit vooral de lichaamsvochten door verbeterde lysis der bakteriën medewerken.

Na een uitvoerig en leerrijk literatuuroverzicht beschrijft schrijver, hoe hij in zijn proeven over buikvliesontsteking der Guineesche biggetjes, veroorzaakt door den vibrio METCHNIKOFF, inderdaad bij geïmmuniseerde dieren, na inspuiting met de antigene bakteriën, deze in de mikrophagen kan terugvinden. Tot zijn verrassing evenwel bemerkte hij, dat deze mikrophagen alle tot ondergang zijn veroordeeld en dat zij op hun beurt wederom door makrophagen worden opgenomen en verteerd.

Ingedrongen bakteriën worden derhalve wel in de eerste plaats door de mikrophagen opgenomen, maar in laatste instantie zijn het de makrophagen, die het vernietigingsproces voltooiën door de mikrophagen met de daarin aanwezige bakteriën, waardoor de mikrophagen zelf afsterven, op hun beurt op te nemen en te verteren, zoodat, naar schrijver's meening, de makrophagen als de dragers der immuniteit moeten worden beschouwd.

J. PH. STAAL.